

РАКИТЯНСЬКА ВАЛЕНТИНА ДМИТРІВНА

Ракитянська Валентина Дмитрівна (Шелкова) (15.10.1948, м. Бендери, Молдавська РСР – 23.10.2021, Харків, Україна) – український бібліотекознавець, краєзнавець, громадський діяч, кавалер Ордена княгині Ольги III ступеня (2012), заслужений працівник культури України (1999), Почесний громадянин Харківської області (2013). Директор Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки (ОУНБ, 1995–2006). Директор Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка (ХДНБ, 2007–2021). Голова Харківського обласного відділення (філії) ВГО Українська бібліотечна асоціація (ХОВ УБА) (2011–2019 рр.).

Народилась у родині службовців.

Вищу освіту здобула у Харківському державному інституті культури (нині – Харківська державна академія культури, ХДАК) за спеціальністю «бібліотекар-бібліограф» (1966–1972 рр.).

Трудову діяльність у бібліотечній галузі розпочала в Харківській ОУНБ, де пройшла усі етапи фахового зростання: методист (1972–1974), бібліотекар, старший бібліотекар, головний бібліотекар відділу обслуговування (1976–1984), завідувача бібліографічним відділом (1984), заступник директора з наукової роботи (1984–1995 рр.), директор (1995–2006). Очолювала профспілковий комітет Харківської ОУНБ (1984–1986).

У 1975–1976 рр. працювала завідуючою абонементом профспілкової бібліотеки Харківського заводу транспортного устаткування.

У 1988 р. започаткувала обласний клуб професійного та творчого спілкування для директорів ЦБС.

У 1990 р. виступила одним із засновників Харківського бібліотечного товариства (ХБТ) і до 1994 р. була заступником його голови.

У 1992 р. взяла участь у I Всеукраїнському конгресі бібліотекарів (Київ).

Під час роботи на посаді директора Харківської ОУНБ (1995–2006) розпочалось впровадження комп'ютерних технологій, відбулось удосконалення організаційної структури, зокрема: відкриття відділу автоматизації бібліотечних процесів, опанування його персоналом перших автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем, генерування баз даних «Культура Харківської області» та «Харківщина», активно здійснювалася грантова діяльність.

Протягом 12 років керівництва Харківською ОУНБ було залучено 35 тис. дол. грантових коштів для реалізації трьох проєктів зі створення інфраструктури для надання нових інформаційно-комунікаційних послуг користувачам. У 1998 р. обласна книгозбірня виграла грант Фонду Д. Сороса «Підключення регіональних бібліотек до мережі "Інтернет"». У 1999 р. за проєктом міжнародного фонду «Відродження» у бібліотеці відкрито перший серед публічних бібліотек Харківщини інтернет-центр. У 2001 р. реалізовано проєкт «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)» за фінансової підтримки Посольства США в Україні, однією з перших у країні створено вебсайт бібліотеки та інтернет-центр для читачів. У 2004 р. започатковано вебпроєкт «Харківщина», розпочато ведення електронного каталогу (ЕК), на якісно новій комунікаційній основі почав працювати регіональний інформаційний центр «Харківщина», що генерував затребувані владними структурами області інформаційні продукти та послуги і суттєво покращував імідж бібліотек регіону як базових осередків інформатизації суспільства.

Під час роботи В. Д. Ракитянської на посаді директора головної бібліотеки області як науково-методичного центру мережі публічних бібліотек Харківщини відбулось суттєве зростання кількості сільських

бібліотек регіону: протягом 2005 – 2006 рр. було відкрито 27 нових книгозбірень. Всупереч економічним проблемам на Харківщині продовжувала розвиватися мережа бібліотек.

Наукове обґрунтування необхідності розвитку мережі сільських бібліотек на засадах комп'ютеризації та посилення їх корпоративної взаємодії в генеруванні інформаційних ресурсів і сервісів викладені у публікаціях В. Д. Ракитянської початку 2000-х років. Більшість присвячено визначенню найважливіших складових регіональної бібліотечної політики та посиленню ролі громадськості в підвищенні її ефективності, що на багато років випередило ключові ідеї сучасної реформи бібліотечної мережі в умовах об'єднаних територіальних громад.

З 2007 р. по 2021 р. очолювала ХДНБ ім. В. Г. Короленка.

Ініціювала розробку програмних документів: «Концепції модернізації існуючих і впровадження нових інформаційно-телекомунікаційних та інженерних технологій» (2007), проекту «Державна комплексна програма розвитку діяльності Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка на 2010–2015 рр» (2009).

Під керівництвом В. Д. Ракитянської з її активною позицією упровадження нововведень підвищився статус ХДНБ на професійному рівні у загальноукраїнському масштабі, заклад перетворився на бібліотеку європейського зразка з українським обличчям, авторитетність якої неодноразово підтверджувалася високими оцінками з боку колег та влади. Докорінна модернізація усіх напрямів багатогранної діяльності стала потужною платформою для наукових досліджень, розвитку організаційно-методичних інструментів професійного розвитку бібліотекарів, упровадження новітніх інтернет-технологій та сервісів, засобів автоматизації бібліотечних процесів. Завдяки державному фінансуванню, спонсорству та грантовій підтримці суттєво покращились матеріально-технічна база й умови обслуговування користувачів: здійснено поточний ремонт зони відвідування,

створено більш комфортні умови для роботи, з'явилися нові відділи, придбано для виробничих потреб та користувачів мультимедійне обладнання (66 комп'ютерів, 9 копіювальних апаратів, мультимедіапроектор, вебкамери, відеокамери тощо).

Розширилися міжнародні зв'язки книгозбірні: підписано двосторонню угоду між Федеральним міністерством з європейських та міжнародних питань республіки Австрія та ХДНБ щодо забезпечення подальшого існування в її структурі Австрійської бібліотеки (2012), за підтримки Чеського центру в Києві при Посольстві Чеської Республіки в Україні відкрито «Чеську полицку сучасної літератури» (2013).

В. Д. Ракитянська вивчала інновації в організації роботи бібліотек, з професійними візитами відвідала Литву, Бельгію, Німеччину, Республіку Білорусь, Фінляндію.

Грантова та проектна діяльність були пріоритетними в її управлінській стратегії. У ХДНБ успішно реалізовано такі проекти: «Алея читання» у міському саду ім. Т. Г. Шевченка (2009 р.), Фестиваль науки (започаткований 2012 р., проводиться один раз на два роки), «Цифрова грамотність для людей старшого віку» (з 2012 р.), «Школа бібліотечного журналіста» (з 2013 р.), «Бібліотечна енциклопедія Харківщини» (з 2014 р.), «Е-життя разом з бібліотекою: орієнтир на громаду Харківщини» (2015 р., у партнерстві з ХОВ УБА, Харківською обласною радою та департаментом культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації), дистанційні курси для бібліотекарів-бібліографів (з 2016 р.), «Підтримка територіальних громад України у зв'язку зі збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб» (2016 р.), «Покращення можливостей для освіти, самоосвіти, творчої самореалізації та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у Харкові та Харківській області» (2017 р., фінансувався урядом Німеччини та виконувався німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH), «Електронна колекція

літературно-мистецьких журналів Харкова першої третини ХХ ст.» (2019 р., за фінансової підтримки Українського культурного фонду), «Бібліотечний інтерактив: цифрові інструменти для освіти та саморозвитку» (2020 р., за підтримки Європейського Союзу за програмою «Дім Європи»).

Розвиваючи інформаційне забезпечення науки та виробництва, у 2016 р. підписано Угоду про співробітництво між Північно-Східним науковим центром Національної академії наук, Міністерством освіти і науки України та ХДНБ.

За роки керівництва В. Д. Ракитянської зазнала трансформації щорічна науково-практична конференція «Короленківські читання». Започаткована у 1991 р. як конференція за результатами науково-дослідницької роботи бібліотеки, згодом вона перетворилася на регіональну науково-практичну конференцію, пізніше – на всеукраїнську, і нині – це потужний міжнародний форум. Встановлено контакти та налагоджено кооперацію з провідними бібліотекознавчими центрами України, США, Польщі, Китайської Народної Республіки та інших країн.

Значна частина публікацій В. Д. Ракитянської присвячена історичним розвідкам. За часів її керівництва створені умови для розвитку наукової діяльності, копітка робота досвідчених фахівців у дослідженні історії книгозбірні подовжили її вік майже на 60 років, повернені з небуття незаслужено забуті імена фундаторів Харківської бібліотекознавчої школи, відкрито меморіальну дошку на честь Л. Б. Хавкіної на фасаді ХДНБ, виділений в окремий структурний підрозділ кабінет бібліотекознавства імені Л. Б. Хавкіної, повернуті імена Т. Г. Шевченка відділу «Україніка», читальному залу рідкісних видань і рукописів – академіка Д. І. Багалія та ін.

В. Д. Ракитянська – активний представник роботодавців (стейкхолдерів) – неодноразово залучалась як голова державних екзаменаційних комісій ХДАК з державної атестації бакалаврів та магістрів зі спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія».

Директор ХДНБ підтримувала бібліотечну молодь. За її сприяння започаткований регіональний конкурс ім. Л. Б. Хавкіної наукових робіт та інноваційних проєктів для молодих спеціалістів бібліотечної справи (2009), у 2020 р. він відбувся на всеукраїнському рівні.

Валентина Дмитрівна залучала колектив до участі у всеукраїнській акції «Бібліотека українського воїна», в межах якої бібліотеці Харківського гарнізонного будинку офіцерів передані книги з питань історії України, збройних сил, культури, твори класиків вітчизняної та зарубіжної прози, поезії для подальшої передачі воїнам до зони ООС. Особливої уваги надавала реалізації низки цільових проєктів та програм, що сприяють подоланню нагальних проблем сьогодення: «Жива бібліотека» спільно з представниками данської неурядової організації «Зупини насильство» (Stop the Violence), «Живі бібліотеки: будуємо зв'язки з Донбасом» організації «Молодіжна ініціатива міст» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), «Європейські цінності: погляд з України», заходам на допомогу переселенцям із зони ООС, волонтерським програмам.

В. Д. Ракитянська постійно долучалася до формування нормативно-правових засад державної бібліотечно-інформаційної політики: брала участь у розробці проєкту Державної цільової національної культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI», «Положення про систему депозитарного зберігання бібліотечних фондів України, була членом робочої групи з підготовки нової редакції проєкту Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». В. Д. Ракитянську включали до складу бібліотечної ради при Міністерстві культури України, робочої групи з напрямку «Збереження українського культурного надбання в частині документних ресурсів» у плані заходів реалізації Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». У 2009 р. взяла участь у

розширеному засіданні Кабінету Міністрів України, на якому розглядалися проблемні питання розвитку українських бібліотек.

Валентина Дмитрівна активно займалась громадською професійною діяльністю. З 2011 р. по 2019 р. вона очолювала ХОВ УБА, а також входила до складу активу Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій.

Була членом колегії Управління культури Харківської обласної державної адміністрації, Харківської обласної громадської гуманітарної ради, Національної спілки краєзнавців України, правління Всеукраїнської асоціації сприяння ООН, Наглядової ради ХДАК та ін.

Плідна науково-організаторська бібліотечна діяльність В. Д. Ракитянської, вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи, високий професіоналізм відзначені численними нагородами та грамотами: орденом княгині Ольги III ступеня (2012), присвоєнням почесного звання «Заслужений працівник культури України» (1999), званням «Почесний громадянин Харківської області» (2013), Почесною відзнакою Харківської обласної ради «Слобожанська слава» (2010), Почесною відзнакою УБА «За відданість бібліотечній справі» (2013). Нагороджувалася почесними грамотами ЦК профспілки працівників культури України, Почесною відзнакою «Патріот України» (2011), Почесною відзнакою міжнародного академічного рейтингу популярності з нагоди 20-річчя незалежності України «Золота фортуна», Почесною грамотою Державного департаменту інтелектуальної власності, численними грамотами, подяками, преміями.

Праці

1. З історії бібліотечної справи на Харківщині // Історія бібліотечної справи в Україні : матеріали регіон. міжвід. наук. конф., Харків, листоп. 1993 р. Харків, 1994. С. 24–29.

2. Складові регіональної бібліотечної політики: досвід, проблеми, перспективи // Бібліотечна планета. 1999. № 3. С. 38–41.

3. Бібліотечне краєзнавство Харківщини: сучасний етап // Бібліотечне краєзнавство як складова частина регіональної культурної політики : матеріали міжвід. наук.-практ. конф., Харків, 26 верес. 2000 р. Харків, 2001. С. 4–16.

4. Громадськість та її роль в історії розвитку бібліотечної справи в Харківській області // Бібліотечна планета. 2001. № 4. С. 36–37.

5. Ракитянська В. Д., Шостко Н. І. Особливості роботи Інтернет-центру у Харківській обласній універсальній науковій бібліотеці. Реалізація проекту LEAP // Інтернет-центри в публічних бібліотеках : зб. ст. Київ, 2003. С. 63–65.

6. Харківська обласна універсальна наукова бібліотека на ринку інформаційних послуг регіону: питання позиціонування // Регіональні проблеми розвитку українознавства Східної України : матеріали наук.-практ. конф., 10 верес. 2003 р. Харків, 2003. С. 58–67. Електрон. аналог: URL: <http://bit.ly/2fHrxpN>

7. Відродження сільських бібліотек Харківщини // Культура і життя. 2006. 5 квіт.

8. Моделі бібліотечного обслуговування сільського населення Харківської області у нових соціально-економічних умовах // Бібліотечна планета. 2006. № 2. С. 35–36.

9. Освітня місія наукової бібліотеки в інформаційному суспільстві // Сучасний читач і бібліотека : зб. матеріалів круглого столу, 15–18 верес. 2008 р., м. Сімферополь. Київ, 2008. С. 58–66.

10. Соціальні функції публічних бібліотек у період трансформації суспільства (за матеріалами досліджень бібліотек Східної України) // Бібліотека і книга у контексті часу : зб. наук. ст. II міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 квіт. 2008 р., м. Київ. Київ, 2008. С. 110–117.

11. Концепція модернізації інженерно-комунікаційної інфраструктури Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка // Сучасна бібліотека – науково-інформаційний центр освіти майбутнього : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Харків, 23–24 верес. 2008 р.). Харків, 2009. С. 20–28. Електрон. аналог: URL: <http://bit.ly/2fDlsZa>.

12. Бібліотека в історичному просторі трьох епох : до 125-річчя Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка : нариси / [вид. група: В. Д. Ракитянська та ін.; кер. проєкту В. В. Мирошнікова]. Харків, 2011. 239 с.

13. Регіональні дослідження ХДНБ ім. В. Г. Короленка з підтримки і розвитку читання // Бібліотеки, видавці та підтримка читання в глобальному інформаційному суспільстві : VI Всеукр. наук.-практ. конф. «Бібліотека і книга в контексті часу», 22 трав. 2012 р., НПБУ, м. Київ. Київ, 2013. С. 67–74.

14. Медиа-пространство современной научной библиотеки [Электронный ресурс] // Короленківські читання 2013. «Бібліотеки, музеї, архіви у медіа-просторі регіону» : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 24 жовт. 2013 р. Харків, 2014. Ч. 1. С. 7–13. Електрон. аналог: URL: <http://ru.calameo.com/read/0006329456528057c26bf>.

15. Ракитянська В. Д., Сафонова В. В. «Бібліотечна енциклопедія Харківщини» : концепція регіонального електронного проєкту // Бібліотечний форум України. 2014. № 4. С. 20-22.

16. Слобожанський уклін Кобзареві (до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка) // Тарас Шевченко в просторі сучасної культури : зб. наук. ст. Київ : НПБУ, 2014. С. 93–103.

17. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка за 125 років: найголовніше... // Праці пам'яткознавців : ювіл. зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи. Харків, 2014. Вип. 3, ч. 1. С. 239–246.

18. В гостях у «Вечірньої кави» Валентина Ракитянська – директор ХДНБ ім. В. Г. Короленка [Відеозапис] / бесіду вела І. Вікторова // YouTube UA. Харків, 2015. 13 лют. Електрон. аналог: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IR5jtvGgdc0>

19. Інноваційний розвиток бібліотек як спосіб забезпечення дієздатності в умовах інформаційного суспільства: досвід та перспективи // Короленківські читання 2015. «Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку» : матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 8 жовт. 2015 р.). Харків, 2016. Ч. 1. С. 5–18. Електрон. аналог: URL: <https://ru.calameo.com/read/0006329454ae0bde0cd7d>.

20. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка: нові інтеграційні процеси і новий погляд на історію // Короленківські читання 2016. «Бібліотеки, архіви, музеї: інтеграція до світового наукового та історико-культурного простору» : матеріали XIX Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 12 жовт. 2016 р. Харків, 2017. Ч. 1. С. 4–19. Електрон. аналог: URL: <https://ru.calameo.com/read/0006329452f9d0520c2ad>.

21. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка: динамічний розвиток, пошук нових форматів // Короленківські читання 2017. «Бібліотеки, архіви, музеї: динамічний розвиток і пошук нових форматів» : матеріали XX Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 26 жовт. 2017 р. Харків, 2018. Ч. 1. С. 4–19. Електрон. аналог: URL: <https://ru.calameo.com/read/00063294588ad4a133164>.

22. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка як центр освіти та саморозвитку особистості // Короленківські читання 2018.

«Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості» : матеріали XXI Всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 24 жовт. 2018 р. Харків, 2019. Ч. 1. С. 5–16. Електрон. аналог: URL: <https://ru.calameo.com/read/000632945149d504a9cac>.

23. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка: цифрові активи, мультиплатформність, клієнтоорієнтованість // Короленківські читання 2019. «Бібліотеки, архіви, музеї: конвергентна цифрова комунікація, крос-медійність, клієнтоорієнтованість» : матеріали та тези доп. і повідомл. XXII Всеукр. (з міжнар. участю) наук.-практ. конф. Харків, 24–25 жовт. 2019 р. Харків, 2020. С. 6–19. Електрон. аналог: URL: https://ru.calameo.com/read/0006329459df7f7aff5d1?fbclid=IwAR1tDWFyqijai3LjliP4xiI1YsPj6vkD8oB91eJIN2DcBXDRY0TyucE_inQ.

24. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка: від ідеалів просвітництва до цифрового світу // Короленківські читання 2020. «Бібліотеки, архіви, музеї: історичний досвід та актуальні тенденції розвитку» : матеріали XXIII Всеукр. (з міжнар. участю) дистанційн. наук.-практ. конф., присвяч. 190-річчю від часу заснування ХДНБ ім. В. Г. Короленка, Харків, 22–23 жовт. 2020 р. Харків, 2021. С. 6–18. Електрон. аналог: URL: <https://drive.google.com/file/d/1iRCHoX1OtWVpEoFRb1NdqItFv5GLfd7L/view>.

Джерела

1. Валентина Дмитрівна Ракитянська : (до 70-річчя від дня народж.) : біобібліогр. покажч. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад. О. В. Непочатова, уклад. дод. Н. В. Петренко]. Харків, 2018. 128 с. (Бібліотечні діячі Слобожанщини ; вип. 1). Електрон. аналог: URL: <https://ru.calameo.com/read/000632945ce171b93dfe4> .

2. Життя серед книг. Валентина Дмитрівна Ракитянська // Почесні громадяни Харківської області (2006—2015) / Харків. облрада, Харків. облдержадмін, Асоц. органів місц. самоврядування Харків. обл. Харків, 2015. С. 399–408.

3. Ракитянська Валентина Дмитрівна : [біогр. довідка] // Державні нагороди України. Кавалери та лауреати : довід.-енциклопед. та біогр. вид. / Укр. конфедерація журналістів та ін. Київ, 2014. Т. 5, ч. 2. С. 187.

4. Соляник А., Глазунова Л. Берегиня бібліотечних скарбниць Слобожанщини (до 70-річчя директора ХДНБ ім. В. Г. Короленка Валентини Дмитрівни Ракитянської) // Вісник Книжкової палати України. 2018. № 9. С. 44–47.

5. Чегринець М. В авангарді бібліотечних інновацій (до 70-річчя від дня народження В. Д. Ракитянської) // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. 2018. № 3. С. 55–61.

**Глазунова Людмила Володимирівна,
Чегринець Марія Миколаївна**

*Статтю створено 01.11.2020
Відредаговано: 15.12.2021*